

Zaprimljeno: 30.01.2010.

Izvorni znanstveni članak

UDK: 376.1-056.49

USPOREDBA INSTRUMENTATA ZA PROCJENU RIZIKA I POTREBA DJECE I MLADIH¹

Nivex Koller-Trbović
Branko Nikolić
Gabrijela Ratkajec Gašević
Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

SAŽETAK

Osnovni je cilj ovog rada utvrđivanje relacija u procjeni rizika za djecu i mlade rizičnog ponašanja, mjerenih različitim instrumentima procjene rizika. Riječ je o sljedećim instrumentima: Upitnik za određivanje razine intervencija / vođenje slučaja (Youth Level of Service/Case Management Inventory, skraćeno YLS/CMI, Hoge, Andrews i Leschied, 2002), Upitnik o rizičnim čimbenicima (Risk Factor Questionnaire, skraćeno RFQ, Scholte, 1998) te Lista provjere dječjeg ponašanja, odnosno Izvješće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata (Child Behavior Checklist, skraćeno CBCL i Teacher Report Form ili skraćeno TRF, Achenbach, 2001). Istraživanje je provedeno na uzorku od 836 djece i mladih s poremećajima u ponašanju koji su u vrijeme istraživanja bili uključeni u institucionalni, poluinstitucionalni ili izvaninstitucionalni tretmanski program. Za utvrđivanje povezanosti skupova varijabli spomenutih instrumenata korištena je kvazikanonička korelacijska analiza. Rezultati su pokazali da su sve kvazikanoničke korelacijske analize statistički značajne na razini značajnosti $p < 1\%$, a u svakoj analizi (od ukupno šest) izoliran je po jedan značajan kvazikanonički faktor. Postoci zajedničke varijance kreću se od srednjih do visokih (najniže 45%, a najviše 67%) što ukazuje na visoke korelacije među instrumentima, a isto tako na dobro preklapanje predmeta mjerenja ovih instrumenata. Stoga je na generalnoj razini moguće prihvatiti polaznu hipotezu o povezanosti u procjenama rizika / potreba kod djece i mladih rizičnog ponašanja, mjerenih s ova tri instrumenta.

Ključne riječi: instrumenti za procjenu rizika, djeca i mladi u riziku

Uvod

Usklađivanje intervencija s procijenjenim potrebama djece i mladih rizičnog ponašanja ključno je pitanje svakog intervencijskog sustava. Pitanje adekvatnosti intervencije, kojom bi se osigurao tretman koji u najkraćem vremenu vodi do maksimalno pozitivnih rezultata još uvijek, u Republici Hrvatskoj, nije riješeno na zadovoljavajući način. To nikako ne znači da su takva pitanja u svijetu potpuno riješena, već samo da se daleko više istražuje na tom području.

U Hrvatskoj se često ponavlja već poznata činjenica, mada je rjeđe riječ o rezultatima ozbiljnih istraživanja, već uglavnom o rezultatima izvješća nadležnih tijela ili pokazateljima o recidivizmu, da intervencije koje se poduzimaju prema djeci i mladima rizičnog ponašanja, ne ostvaruju planirane

rezultate, dapače, ponekad i cijeli taj proces može dovesti do pogoršanja situacije (nepravovremeno i neprimjereno interveniranje). Nema jasnih kriterija, niti standardiziranih postupaka odlučivanja, no čak i kada postoje vrlo konkretne upute, one se vrlo često ne slijede ili se odluke nemaju gdje provoditi.

Ovaj rad dio je projekta koji ima za cilj utemeljeno i sistematično približiti se odgovorima na neka od tih ključnih pitanja. U projekt se krenulo od pretpostavke da je za adekvatno predlaganje tretmana nužno razinu procjene s isključivo kliničke, podići na razinu standardizirane procjene te takvu praksu proširiti na područje cijele države, a procijenjene rizike i potrebe kod djece i mladih "prevesti" u vrste i razine intervencija. No, da bi bilo moguće predložiti model diferenciranog sustava interveniranja, nužno je povećati objektivnost i pouzdanost odluka temeljenih na standardiziranim

¹ Ovaj rad dio je projekta pod nazivom *Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela*, kojeg je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, a realizira ga Odsjek za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Voditeljica projekta je prof.dr.sc. Antonija Žižak.

procjenama rizika / potreba djece i mladih rizičnog ponašanja. Procjenjivanje je početak intervencije, ali i njen stalni pratitelj. Stoga je logično pretpostaviti da bi standardizirana i ujednačena procjena rizika / potreba djece i mladih otvorila mogućnosti usuglašavanja kriterija pri donošenju odluka i izboru intervencija, pridonijela izgradnji sustava intervencija u skladu s potrebama te njihovom praćenju i evaluaciji.

Danas u svijetu postoje brojni instrumenti namijenjeni procjeni rizika i potreba za tretmanom djece i mladih rizičnog ponašanja. Mnogi od tih instrumenata zadovoljavaju kriterije tzv. treće, odnosno, četvrte generacije instrumenata procjene koji mjere dinamičke čimbenike rizika i potreba i identificiraju ključne elemente koje je potrebno obuhvatiti intervencijom. Kako navodi Hoge (2008) u svrhu procjene rizika i odluke o primjerenom tretmanu, posebno su značajne skale i ček liste ponašanja te sveobuhvatni instrumenti za procjenu rizika i potreba.

Tijekom projektnih aktivnosti provjerena su tri instrumenta za procjenu rizika kod djece ili u okruženju, odnosno, za procjenu ponašanja, a koja bi mogla biti od konkretne pomoći za donošenje odluke i planiranje tretmana te time omogućiti kvalitetne informacije i za izgradnju ukupnog sustava intervencija na razini države. Riječ je o slijedeća tri instrumenta:

- **Upitnik za određivanje razine intervencija i vođenje slučaja** (Youth Level of Service / Case Management Inventory, skraćeno YLS/CMI autora Hoge, Andrews i Leschied, 2002)
- **Upitnik o rizičnim čimbenicima** (Risk Factor Questionnaire, skraćeno RFQ, Scholte, 1998) i
- **Lista provjere dječjeg ponašanja**, odnosno **Izvešće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata** (Child Behavior Checklist, skraćeno CBCL i Teacher Report Form ili skraćeno TRF, autor oba instrumenta je Achenbach, 2001)

Za sva tri instrumenta provedena je faktorska analiza i provjerene su metrijske karakteristike te se može sa sigurnošću tvrditi da je riječ o instrumentima koji su, u našim uvjetima, pokazali zadovoljavajuće mjerne karakteristike i kao takvi primjenjivi su u istraživačke, ali i druge svrhe.²

Autorima ovog rada nije poznato niti jedno istraživanje u kojem se ispituju relacije između ova tri instrumenta. Postoje određena istraživanja u svijetu o relacijama nekih od instrumenata procjene, a za potrebe ovog rada spomenuti će se samo ona koja uključuju spomenute instrumente. Tako je najviše istraživanja u kojima su međusobno ispitivana obilježja instrumenata dostupna u odnosu na instrument UZORI/VS. Schmidt,

Hoge i Gomez (2005) proveli su usporedbu rezultata dobivenih instrumentom YLS/CMI (hrvatska verzija UZORI/VS) i CBCL (naziv hrvatske verzije je Lista provjere dječjeg ponašanja). Rezultati su pokazali da ukupna razina rizika na prvom instrumentu statistički značajno korelira s ukupnim rezultatom na drugom instrumentu (sa širokim kategorijama ponašanja, internaliziranim i eksternaliziranim, te s područjem delinkvencije). YLS/CMI često je bio predmet istraživanja u odnosu s drugim instrumentima za procjenu rizičnih čimbenika, najčešće u kontekstu predikcije delinkventnog ponašanja, primjerice s J-SAOP (*Juvenile Sex Offender Assessment Protocol*) (Righthand i sur., 2005), ERASOR (*The Estimate of Risk of Adolescent Sexual Offence Recidivism*), PCL:YV (*Psychopathy Checklist: Youth Version*) i Static-99 (Viljeon i sur. 2009), MAYSI (*Massachusetts Youth Screening Instrument*) i PCL:YV (Marczyk i sur., 2005) itd. Schmidt i suradnici su (prema Hoge i Andrews, 2006) ispitivali povezanost procjene putem YLS/CMI – a te drugih instrumenata procjene neprihvatljivog ponašanja. Iako nisu očekivali usklađenost jer YLS/CMI (hrvatska verzija UZORI/VS) ispituje širok spektar rizičnih čimbenika, utvrđena je korelacija ukupne razine rizika i odabranih instrumenata, a od pet odabranih instrumenata, dva su bila iz Achenbachovog sustava empirijski utemeljenih instrumenata (CBCL i YRF).

Cilj i hipoteze

Osnovni je cilj istraživanja utvrditi postoji li povezanost u procjeni rizika kod djece i mladih rizičnog ponašanja, mjerenih različitim instrumentima procjene rizika. U istraživanju se krenulo od hipoteze da takva povezanost postoji.

Takva očekivanja temelje se, s jedne strane, na rezultatima brojnih istraživanja koja pokazuju da postoji povezanost između činitelja rizika, individualnih i u okruženju, te da su instrumenti za procjenu rizika uglavnom okrenuti procjeni rizika koji mogu biti od značaja za razvoj rizičnih ponašanja djece i mladih. Poznato je, pritom, da su nasljedni i okolinski činitelji u interakciji od najranije dobi djeteta (Brennan, 1999, prema Mejovšek, 2008). Stoga, uglavnom, sve respektabilnije teorije rizika govore o dvije velike skupine činitelja rizika: na strani djeteta i na strani okruženja (Farrington, Welsh, 2007, Fraser, 2004, Loeber, Farrington, 2000, Loeber, 1990), te je, stoga logično očekivati da se suvremeni instrumenti procjene bave upravo identificiranjem takvih rizika / potreba. No, budući da danas, na ovom području, postoji niz različitih instrumenata, a teorije najčešće govore o nekoliko ključnih skupina

2 Više o tome vidjeti u: Koller-Trbović, Nikolić i Dugndžić, 2009; Jedud, 2010; Žizak i sur., 2010.

rizika, zanimalo nas je, da li instrumenti koji su korišteni u ovom istraživanju, mjere ista, odnosno, slična područja rizika kod djece i mladih rizičnog ponašanja. Ili, drugačije rečeno, što je zajedničko svim instrumentima te može li se korištenjem samo jednog od tih instrumenata "pokriti" cijelo područje rizika.

Metode rada

Uzorak ispitanika

Istraživanjem je obuhvaćeno ukupno 836 ispitanika s poremećajima u ponašanju ili u riziku za razvoj poremećaja iz izvaninstitucionalnog, poluinstitucionalnog i institucionalnog tretmana na području Republike Hrvatske. Od toga je 187 ženskih ispitanica, a 649 muških. Raspon dobi ispitanika kretao se od 7 do 22,5 godina. Iz institucionalnog tretmana (subzoriak 1) uzorkom je obuhvaćeno 418 ispitanika u dobi od 9 do 22,5 godina (prosjeak 16,2), iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana

(subzoriak 2) 418 ispitanika s rasponom dobi od 7 do 20,5 godina (prosjeak 13,5). U ukupnom uzorku ispitanika djece je bilo 36%, maloljetnika 52,03%, mladih punoljetnika 11,12%, a sedam ispitanika je bilo starije od 21 godinu, što je manje od 1%.

Time je obuhvaćena, gotovo, ukupna populacija djece i mladih koja se u prvom tromjesečju 2008. godine nalazila u institucionalnom tretmanu na području RH (osim OZ Požega), te poluinstitucionalnom u okviru domova za odgoj. Dio uzorka ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana izabran je prema kriterijima formiranja uzorka ispitanika u našem ranijem istraživanju iz 1999. godine, radi omogućavanja kontinuiteta u praćenju i komparaciji pojave (više vidjeti u Žižak, Koller-Trbović, Lebedina-Manzoni, 2001).

U tablicama 1 i 2 nalazi se popis institucija i broj ispitanika koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem.

Budući da je ispitanika iz izvaninstitucionalnog tretmana, u odnosu na druge dvije vrste tretmana zna-

Tablica 1. Uzorak ispitanika iz institucionalnog tretmana

Institucionalni tretman	Ukupno	M	Ž
Odgojni zavod Turopolje	77	77	0
Centar za odgoj i obrazovanje Lug	35	35	0
Odgojni dom Bedekovčina	23	0	23
Dom za odgoj djece Cres	28	22	6
Odgojni dom Ivanec	32	32	0
Odgojni dom Mali Lošinj	29	29	0
Dječji dom Zagreb, A.G.M. (Male skupine)	18	18	0
Dom za odgoj Karlovac	31	23	8
Dom za odgoj Osijek	31	19	12
Dom za odgoj Rijeka	21	17	4
Dom za odgoj Pula	20	14	6
Dom za odgoj Split	19	13	6
Dom za odgoj Zadar	15	13	2
Dom za odgoj Zagreb	39	39	0
Ukupno	418	351	67

Tablica 2. Uzorak ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana

Poluinstitucionalni i izvaninstitucionalni tretman	Ukupno	M	Ž
Dom za odgoj Osijek	16	15	1
Dom za odgoj Rijeka	51	32	19
Dom za odgoj Pula	12	12	0
Dom za odgoj Split	45	30	15
Dom za odgoj Zadar	26	20	6
Dom za odgoj Zagreb	193	124	69
Dom za odgoj Karlovac	10	7	3
Dom za odgoj djece Cres	3	3	0
Centar za socijalnu skrb Karlovac	15	13	2
Centar za socijalnu skrb Ogulin	3	2	1
Centar za socijalnu skrb Rijeka	15	15	0
Centar za socijalnu skrb Poreč	3	3	0
Centar za socijalnu skrb Varaždin	26	23	3
Ukupno	418	299	119

čajno manje (ukupno 62), u ovom smo istraživanju odlučili taj subuzorak ispitanika povezati sa subuzorkom iz poluinstitucionalnog tretmana. Drugi razlog je taj, što je riječ o mladima u sukobu sa zakonom, odnosno, o mladima s izrečenom odgojnom mjerom pojačane brige i nadzora, kod kojih je rizik viši nego kod ostalih mladih u izvaninstitucionalnom tretmanu (kod kojih je, najčešće, riječ o blažim rizičnim ponašanjima kojima mladi pretežito više štete sebi). Na taj način došlo je i do izjednačavanja subuzoraka po broju ispitanika (u svakom subuzorku 418).

Uzorak varijabli

Već je u uvodu spomenuto o kojim se instrumentima u ovom istraživanju radi. Budući da bi navođenje specifičnih obilježja pojedinog instrumenta iziskivalo previše prostora, u nastavku (tablica 3) je dan usporedni prikaz instrumenata prema nekoliko ključnih obilježja³:

Način provođenja ispitivanja

Upitnike su ispunjavali odgajatelji i voditelji pojedinih intervencija/tretmana. Prije početka istraživanja,

Tablica 3. Usporedni prikaz instrumenata prema nekoliko ključnih obilježja

INSTRUMENT	Lista provjere dječjeg ponašanja i Izvješće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata (Achenbach, 2001)	Upitnik o rizičnim čimbenicima (Scholte, 1998)	Upitnik za određivanje razine intervencije/Vođenje slučaja (Hoge, Andrews, Leschild, 2002)
SVRHA INSTRUMENTA	Procjena emocionalnih i poremećaja ponašanja kod djece i mladih, izbor adekvatne intervencije, razvoj primjerenih tretmana i evaluacija.	Procjena rizičnih čimbenika kod djeteta i u okruženju, intervencija prilagođena potrebama djece/mladih te diferencijacija tretmana.	Procjena rizika i potreba, identifikacija potreba, snaga i smjernica za izbor najadekvatnije intervencije, određivanje ciljeva intervencije i plana vođenja slučaja.
DOB ZA KOJU JE NAMIJENJEN	6 – 18 godina <i>(raspon dobi odnosi se na originalni upitnik - no postoje provjere i prilagodbe sva tri instrumenta na većem rasponu dobi)</i>	4 – 18 godina	12-17 godina
STRUKTURA INSTRUMENTA	1. Opći dio upitnika 2. Ček lista: 113 čestica specifičnih emocionalnih i ponašajnih problema podijeljenih u osam područja	Integrirana ček lista od 89 varijabli, podijeljenih u 6 generalnih područja.	Sedam dijelova upitnika: 1. Procjena rizika i potreba, 2. Sažetak (suma) čimbenika rizika i potreba, 3. Procjena drugih potreba i okolnosti koje zahtijevaju posebnu pažnju, 4. Procjena stručnjaka maloljetnikove razine rizika/potreba, 5. Razina održavanja kontakta, 6. Plan vođenja slučaja, 7. Provjera vođenja slučaja.
PODRUČJA PROCJENE RIZIKA	8 sindroma: 1. Agresivnost* 2. Delinkvencija* 3. Povlačenje** 4. Anksioznost/depresija ** 5. Somatski problemi** 6. Socijalni problemi*** 7. Problemi pozornosti*** 8. Problemi mišljenja*** *Eksternalizirani ** Internalizirani ***Ostali problemi	6 područja: 1. Eksternalizirani poremećaji (hiperaktivnost, agresija, antisocijalnost) 2. Internalizirani poremećaji (depresija, tjeskoba i socijalna tjeskoba) 3. Osobnost (ego kontrola, lokus kontrole i nošenje s problemima) 4. Obitelj (obiteljski sukobi, nadzor i privrženost) 5. Škola (motivacija, školsko postignuće i odnosi s učiteljima) 6. Vršnjaci (rizične aktivnosti, odnosi s vršnjacima i vršnjačke grupe)	8 područja: 1. Ranija i sadašnja kaznena djela/ Sankcije 2. Obiteljske prilike/ Roditeljstvo 3. Školovanje/Zaposlenje 4. Odnosi s vršnjacima 5. Zloupotreba sredstava ovisnosti 6. Slobodno vrijeme/ Rekreacija 7. Osobnost/Ponašanje 8. Stavovi/Orijentacija
NAČIN PROCJENE/ SKALA	113 varijabli koje se procjenjuju na skali od tri stupnja (0-2): • Procjena 0 - ne odnosi na konkretno dijete / adolescenta, nije točno • Procjena 1 - donekle ili ponekad točno • Procjena 2 - vrlo ili često točno	Skala od 0 do 3 predstavlja kontinuum određene pojave, ponašanja, odnosa, situacije, pri čemu: • Procjena 0 - odsutnost pojave • Procjena 1 - blaga rizičnost • Procjena 2 - umjerena rizičnost • Procjena 3 - vrlo jasna prisutnost, redovitost pojave	Za svako područje procjenjuje se odsutnost (0), odnosno, prisutnost (1) određenih obilježja, situacija, ponašanja ili odnosa.

3 Cjelovit prikaz instrumenata moguće je naći u: Koller-Trbović, Nikolić i Dugandžić, 2009; Jeđud, 2010; Ratkajec i Jeđud, 2009.

članovi projektnog tima proveli su edukaciju stručnjaka na terenu (na svim lokacijama gdje se provodilo istraživanje) o ciljevima i svrsi projekta te načinu ispunjavanja upitnika. Istraživanje, tj. ispunjavanje upitnika trajalo je u razdoblju od 1.2.2008. do 15.3.2008. godine, a stručnjacima su na raspolaganju bili članovi projektnog tima za slučaj potrebe i pomoći.

Metode obrade podataka

Za utvrđivanje povezanosti dvaju skupova varijabli korištena je kvazikanonička korelacijska analiza (Momirović i sur., 1983, Momirović i sur., 1984, prema Mejovšek, 2008). Ova metoda primijenjena je za izračunavanje povezanosti dvaju skupova varijabli umjesto klasične kanoničke korelacijske analize, zbog toga što neke varijable u instrumentima: *Lista provjere dječjeg ponašanja*, *Izvjешće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata* (Achenbach, 2001) i *Upitnik za određivanje razine intervencije/Vođenje slučaja* (Hoge, Andrews, Leschild, 2002) nisu normalno distribuirane (Dobrić, Momirović i Gredelj, 1985., Gredelj, Momirović i Dobrić, 1986, Momirović i Dugić, 1986, Nikolić, 1991, Nikolić, 1997). Pritom su varijable kompozitne, odnosno, obrada je rađena temeljem definiranih područja, a ne pojedinačnih čestica.

Tablica 4. Značajnost kvazikanoničkih kovarijanci i korelacija

	Kovarijanca	Korelacija	Hi-kvadrat	Stupnjevi sl.	P
1	4.83	.67	239.83	49	.000

Tablica 5. Matrice sklopa i strukture prvog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A1) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F1) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli

Varijabla	A1	F1
UZORI1 – Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije	.40	.17
UZORI2 – Obiteljske prilike	.54	.33
UZORI3 – Školovanje	.70	.48
UZORI4 – Odnosi s vršnjacima	.59	.26
UZORI5 – Zloupotreba sredstava ovisnosti	.47	.24
UZORI6 – Slobodno vrijeme/Rekreacija	.42	.22
UZORI7 – Ličnost/ Ponašanje	.79	.63
UZORI8 – Stavovi/Orijentacija	.84	.59

Tablica 6. Matrice sklopa i strukture drugog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A2) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F2) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli

Varijabla	A2	F2
LISTA1 – Povlačenje	.44	.20
LISTA2 – Somatske poteškoće	.53	.20
LISTA3 – Anksioznost/Depresija	.69	.31
LISTA4 – Socijalni problemi	.78	.40
LISTA5 – Problemi mišljenja	.67	.30
LISTA6 – Problemi pozornosti	.85	.52
LISTA7 – Kršenje pravila (Delinkventno ponašanje)	.78	.72
LISTA8 – Agresivno ponašanje	.85	.66

4 Odnosno, Izvjешća nastavnika o ponašanju djece i adolescenata (TRF)

Rezultati istraživanja

Varijable u sva tri instrumenta identično su skalirane, a to znači da negativan predznak ukazuje na povoljniji, pozitivniji smjer u obilježju koje se procjenjuje, a pozitivan na nepovoljnije stanje obilježja koje se procjenjuje.

Općenito treba naglasiti da su se sve kvazikanoničke korelacijske analize pokazale značajnima na razini značajnosti $p < 1\%$. Također, u svakoj (od ukupno šest) izoliran je po jedan značajan kvazikanonički faktor, odnosno jedan par značajnih kvazikanoničkih faktora. Stoga je, na generalnijoj razini, moguće govoriti o povezanosti u procjenama rizika / potreba kod djece i mladih rizičnog ponašanja, mjerenih s ova tri instrumenta te je time potvrđena polazna hipoteza. O kakvim se specifičnim relacijama radi, moguće je pratiti u tekstu koji slijedi. Rezultati će biti prikazani redom za oba subuzorka ispitanika i sva tri instrumenta.

1. Relacije između instrumenta UZORI/VS i Liste provjere dječjeg ponašanja⁴

a) *Uzorak ispitanika iz institucionalnog tretmana*

Korelacija među mjerenim prostorima (instrumentima) na uzorku ispitanika iz institucionalnog tretmana iznosi .67 ($p < 1\%$) (Tablica 4), a koefici-

jent determinacije ($.67 \times .67 = .4489 = .45$) ili zajednička varijanca iznosi 45%. Međutim, značajno je napomenuti da je struktura kvazikanoničkog faktora (Tablice 5 i 6) definirana svim područjima rizika koja mjere oba instrumenta (sve korelacije statistički su značajne). Pritom, za povezivanje s Listom provjere dječjeg ponašanja, najodgovorniji su iz Upitnika UZORI/VS (F1) područja problema u osobnosti i ponašanju, te neprihvatljivi stavovi, a potom teškoće u obrazovanju/zaposlenju i obitelji. U Listi provjere dječjeg ponašanja najviše korelacije (F2) postižu varijable koje definiraju eksternalizirane oblike ponašanja, prije svega delinkventno i agresivno ponašanje, a potom i poremećaje pozornosti. Druga područja rizika, iako su se pokazala statistički značajnima, doprinose povezivanju znatno manje od ranije spomenutih. Tako područja koja (naj)manje doprinose povezanosti između ova dva prostora u instrumentu UZORI/VS su raniji i sadašnji delinkventni status, područje slobodnog vremena i ovisnosti, te vršnjaka, a kod Liste provjere dječjeg ponašanja to su, pretežito, ponašanja koja spadaju u internalizirane oblike (povlačenje, somatske teškoće i anksi-

oznost/depresija) te problemi mišljenja. To ne čudi ako se zna da je instrument UZORI/VS prvotno konstruiran za mlade u sukobu sa zakonom i to one koji su višestruki počinitelji kaznenih djela (zbog čega je instrument, vjerojatnije, više orijentiran na tzv. eksternalizirane oblike ponašanja), dok je Lista provjere konstruirana s namjerom procjene emocionalnih i ponašajnih problema kod djece i mladih do 18 godina u različitim životnim kontekstima (obitelj, škola). Tim prije zanimljiva je činjenica da postoji statistički značajna povezanost između ova dva instrumenta i to u svim rizicima koje mjere.

Vrlo slična situacija, odnosno, rezultati dobiveni su i na uzorku ispitanika iz polu- i izvaninstitucionalnog tretmana, što je moguće pratiti u nastavku teksta.

b) *Uzorak ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana*

I kod ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana, prema kroskorelacijama F1 i F2, prvi par kvazikanoničkih faktora definiraju svi mjereni aspekti rizičnosti u oba prostora

Tablica 7. Značajnost kvazikanoničkih kovarijanci i korelacija

	Kovarijanca	Korelacija	Hi-kvadrat	Stupnjevi sl.	p
1	6.70	.74	326.46	49	.000

Tablica 8. Matrice sklopa i strukture prvog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A1) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F1) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli

Varijabla	A1	F1
UZORI1 – Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije	.43	.15
UZORI2 – Obiteljske prilike	.77	.54
UZORI3 – Školovanje	.82	.69
UZORI4 – Odnosi s vršnjacima	.66	.37
UZORI5 – Zloupotreba sredstava ovisnosti	.42	.16
UZORI6 – Slobodno vrijeme/Rekreacija	.38	.22
UZORI7 – Ličnost/ Ponašanje	.82	.74
UZORI8 – Stavovi/Orijentacija	.79	.54

Tablica 9. Matrice sklopa i strukture drugog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A2) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F2) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli

Varijabla	A2	F2
LISTA1 – Povlačenje	.31	.12
LISTA2 – Somatske poteškoće	.49	.23
LISTA3 – Anksioznost/Depresija	.55	.20
LISTA4 – Socijalni problemi	.76	.41
LISTA5 – Problemi mišljenja	.74	.51
LISTA6 – Problemi pozornosti	.87	.57
LISTA7 – Kršenje pravila (Delinkventno ponašanje)	.79	.80
LISTA8 – Agresivno ponašanje	.89	.71

(Tablice 8 i 9). U povezivanju ovih instrumenata, kao i kod prethodne analize, sudjeluju iste varijable s naglaskom na rizicima kod djeteta, tj. u osobnosti, ponašanju i stavovima, te u okruženju, posebice školi i obitelji, dok je s druge strane riječ najčešće o eksternaliziranim, a manje internaliziranim oblicima ponašanja i emocija kod djeteta. U ovom slučaju korelacija je veća nego prethodna (.74) a statistički je značajna uz pogrešku $p < 1\%$ (Tablica 7), kao i koeficijent determinacije ili postotak zajedničke varijance ova dva instrumenta koji iznosi 55% ($.74 \times .74 = .5476 = 55\%$).

2. Relacije između instrumenata UZORI/VS i Upitnika o rizičnim čimbenicima

a) *Uzorak ispitanika iz institucionalnog tretmana*

Kvazikanonička korelacijska analiza kao metoda za izračunavanje povezanosti između instrumenata UZORI/VS (8 sumarnih varijabli) i Upitnika o rizičnim čimbenicima (6 sumarnih varijabli), za ispitanike iz institucionalnog tretmana, kao što je već rečeno, rezultirala je jednim parom statistički značajnih kvazikanoničkih faktora (Tablica 10), čija kvazikanonička korelacija iznosi .75 ($p < 1\%$), a koeficijent determinacije 56%, što predstavlja

postotak zajedničke varijance između navedenih instrumenata. Struktura kvazikanoničkog faktora, u oba prostora (Tablice 11 i 12), ukazuje na značajan doprinos svih varijabli oba instrumenta. Pritom najveće koeficijente na instrumentu UZORI/VS u povezivanju s Upitnikom o rizičnim čimbenicima (F1) postižu varijable stavovi, osobnost i ponašanje, obrazovanje, obitelj i vršnjaci, a najmanji doprinos uočava se kod varijable raniji i sadašnji delinkventni status. Sve varijable Upitnika o rizičnim čimbenicima, u povezivanju s instrumentom UZORI/VS (F2), imaju značajne koeficijente korelacija, no ipak najniži doprinos uočava se kod varijable internaliziranih oblika ponašanja, a najviši kod varijable vršnjaci. Takva struktura kvazikanoničkih faktora za ispitanike iz institucionalnog tretmana ukazuje, prije svega, na prisutnost ukupnog rizika, a specifično, na eksternalizirane oblike ponašanja i rizične aktivnosti s vršnjacima, te probleme u obrazovanju i obitelji. Sve su korelacije pozitivnog predznaka, pa se može zaključiti da su ova dva instrumenta statistički značajno povezana u svim područjima, a posebice u onima koja mjere karakteristike rizične osobnosti i ponašanja s vršnjacima i u obrazovnom procesu.

Tablica 10. Značajnost kvazikanoničkih kovarijanci i korelacija

	Kovarijanca	Korelacija	Hi-kvadrat	Stupnjevi sl.	p
1	6.27	.75	343.31	35	.000

Tablica 11. Matrice sklopa i strukture prvog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A1) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F1) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli

Varijabla	A1	F1
UZORI1 – Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije	.43	.20
UZORI2 – Obiteljske prilike	.56	.42
UZORI3 – Školovanje	.69	.57
UZORI4 – Odnosi s vršnjacima	.63	.41
UZORI5 – Zloupotreba sredstava ovisnosti	.50	.30
UZORI6 – Slobodno vrijeme/Rekreacija	.45	.31
UZORI7 – Ličnost/ Ponašanje	.75	.61
UZORI8 – Stavovi/Orijentacija	.83	.66

Tablica 12. Matrice sklopa i strukture drugog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A2) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F2) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli

Varijabla	A2	F2
UPITNIK1 – Internalizirani poremećaji	.59	.32
UPITNIK2 – Eksternalizirani poremećaji	.89	.68
UPITNIK3 – Osobnost djeteta	.90	.66
UPITNIK4 – Obitelj	.67	.51
UPITNIK5 – Školovanje	.77	.55
UPITNIK6 – Vršnjaci	.85	.72

b) *Uzorak ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana*

U Tablicama 14 i 15 prikazane su matrice sklopa i strukture prvog para kvazikanoničkih faktora ekstrahiranih u prostoru varijabli instrumenta UZORI/VS i Upitnika o rizičnim čimbenicima za ispitanike iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana. Kvazikanonička korelacija iznosi .82 i statistički je značajna na razini $p < 1\%$, što znači da su ova dva instrumenta povezana preko prvog para kvazikanoničkih faktora te imaju 67% zajedničke varijance (Tablica 13). Kao i kod prethodnih rezultata, tako se i ovdje, kao varijable koje najznačajnije doprinose povezivanju s drugim skupom varijabli, u prostoru instrumenta UZORI/VS (F1) pokazuju varijable obrazovanja, osobnosti, obitelji, stavova i vršnjaka, a u prostoru Upitnika o rizičnim čimbenicima (F2) to su varijable eksternaliziranih oblika ponašanja, vršnjaka, osobnosti, obitelji i škole, a najslabije internalizirani oblici ponašanja. Moguće je, stoga, zaključiti da su ova dva instrumenta u značajnoj korelaciji po pitanju procjene rizika kod djeteta i u njegovom okruženju, posebice kad je riječ o rizicima u osobnosti i ponašanju, obrazovanju, aktivnostima s vršnjacima i obitelji, dok su varijable koje manje pridonose tom povezivanju internalizirani oblici ponašanja i emocija, odnosno, raniji i sadašnji delinkventni status, zlorabica droga i aktivnosti slobodnog vremena. To znači da su ova dva instrumenta kompatibilna na svim područjima koje mjere, ali ne istog intenziteta. Tako je za Upitnik o rizičnim čimbenicima specifično da mjeri internalizirane oblike ponašanja i osjećaja, a za instrument UZORI/VS

specifičnim su se pokazala područja zlorabice droge, slobodno vrijeme i raniji i sadašnji delinkventni status. Iako i kod Upitnika o rizičnim čimbenicima nalazimo varijable usmjerene na procjenu rizika u prostoru slobodnog vremena i zlorabice droga te sadašnjeg asocijalnog statusa, očigledno je da ih taj instrument različito definira i diferencira (u aktivnostima s vršnjacima, primjerice), nego što to čini instrument UZORI/VS. S druge strane, kod instrumenta UZORI/VS, internalizirano ponašanje i osjećaji ne prepoznaju se dovoljno kao kod Upitnika o rizičnim čimbenicima, ali značajno je to što se sve varijable pokazuju statistički značajnima u definiranju kvazikanoničkog faktora, što ukazuje na statistički značajnu povezanost ova dva instrumenta u procjeni rizika kod djeteta i u njegovom okruženju.

3. *Relacije između Liste provjere dječjeg ponašanja i Upitnika o rizičnim čimbenicima*

a) *Uzorak ispitanika iz institucionalnog tretmana*

Statistički značajni kvazikanonički faktori izolirani su u prostorima Upitnika o rizičnim čimbenicima i Liste provjere dječjeg ponašanja, za ispitanike iz institucionalnog tretmana (Tablica 16). Koeficijent korelacije između kvazikanoničkih faktora iznosi .80, a postotak zajedničke varijance ili koeficijent determinacije iznosi 64%. Uzme li se u obzir činjenica da sve sumarne varijable u oba instrumenta imaju statistički značajne korelacije s kvazikanoničkim faktorima (Tablice 17 i 18), moguće je pretpostaviti da je riječ o instrumentima koji se velikim dijelom podudaraju u procjeni rizičnih okolnosti kod djeteta i u okruženju. Kod Upitnika o rizičnim

Tablica 13. Značajnost kvazikanoničkih kovarijanci i korelacija

	Kovarijanca	Korelacija	Hi-kvadrat	Stupnjevi sl.	p
1	8.81	.82	455.45	35	.000

Tablica 14. Matrice sklopa i strukture prvog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A1) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F1) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli

Varijabla	A1	F1
UZORI1 – Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije	.49	.30
UZORI2 – Obiteljske prilike	.78	.66
UZORI3 – Školovanje	.78	.72
UZORI4 – Odnosi s vršnjacima	.71	.54
UZORI5 – Zlorabica sredstava ovisnosti	.49	.33
UZORI6 – Slobodno vrijeme/Rekreacija	.40	.28
UZORI7 – Ličnost/ Ponašanje	.77	.68
UZORI8 – Stavovi/Orijentacija	.79	.62

Tablica 15. Matrice sklopa i strukture drugog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A2) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F2) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli

Varijabla	A2	F2
UPITNIK1 – Internalizirani poremećaji	.52	.31
UPITNIK2 – Eksternalizirani poremećaji	.87	.75
UPITNIK3 – Osobnost djeteta	.90	.68
UPITNIK4 – Obitelj	.76	.65
UPITNIK5 – Školovanje	.80	.62
UPITNIK6 – Vršnjaci	.84	.75

čimbenicima (F2) najznačajnije tome pridonose varijable eksternaliziranih oblika ponašanja i problema osobnosti, a kod Liste provjere dječjeg ponašanja (F1) to su eksternalizirana ponašanja (delinkvencija, agresivnost i problemi pozornosti). Zanimljivo je da kod Upitnika o rizičnim čimbenicima nema niskih korelacija, dok kod Liste provjere dječjeg ponašanja niže korelacije nalaze se samo kod varijabli povlačenje i somatski problemi.

b) *Uzorak ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana*

Gotovo identična situacija prethodnoj, rezultat je kvazikanoničke korelacijske analize na uzorku ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana (Tablice 19, 20 i 21). Kvazikanonička korelacija iznosi .79 i značajna je uz pogrešku

Tablica 16. Značajnost kvazikanoničkih kovarijanci i korelacija

	Kovarijanca	Korelacija	Hi-kvadrat	Stupnjevi sl.	p
1	9.40	.80	412.60	35	.000

Tablica 17. Matrice sklopa i strukture prvog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A1) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F1) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli

Varijabla	A1	F1
LISTA1 – Povlačenje	.50	.38
LISTA2 – Somatske poteškoće	.57	.29
LISTA3 – Anksioznost/Depresija	.74	.51
LISTA4 – Socijalni problemi	.80	.57
LISTA5 – Problemi mišljenja	.68	.42
LISTA6 – Problemi pozornosti	.85	.69
LISTA7 – Kršenje pravila (Delinkventno ponašanje)	.73	.76
LISTA8 – Agresivno ponašanje	.81	.71

Tablica 18. Matrice sklopa i strukture drugog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A2) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F2) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli

Varijabla	A2	F2
UPITNIK1 – Internalizirani poremećaji	.64	.56
UPITNIK2 – Eksternalizirani poremećaji	.88	.75
UPITNIK3 – Osobnost djeteta	.90	.74
UPITNIK4 – Obitelj	.67	.48
UPITNIK5 – Školovanje	.77	.56
UPITNIK6 – Vršnjaci	.83	.61

Tablica 19. Značajnost kvazikanoničkih kovarijanci i korelacija

	Kovarijanca	Korelacija	Hi-kvadrat	Stupnjevi sl.	p
1	8.96	.79	396.49	35	.000

Tablica 20. Matrice sklopa i strukture prvog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A1) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F1) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli i

Varijabla	A1	F1
LISTA1 – Povlačenje	.39	.29
LISTA2 – Somatske poteškoće	.53	.29
LISTA3 – Anksioznost/Depresija	.62	.36
LISTA4 – Socijalni problemi	.80	.53
LISTA5 – Problemi mišljenja	.74	.56
LISTA6 – Problemi pozornosti	.87	.69
LISTA7 – Kršenje pravila (Delinkventno ponašanje)	.73	.75
LISTA8 – Agresivno ponašanje	.86	.71

Tablica 21. Matrice sklopa i strukture drugog skupa varijabli, odnosno korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (A2) ekstrahiranim iz drugog skupa varijabli i korelacije varijabli s kanoničkim faktorom (F2) ekstrahiranim iz prvog skupa varijabli

Varijabla	A2	F2
UPITNIK1 – Eksternalizirani poremećaji	.56	.47
UPITNIK2 – Internalizirani poremećaji	.87	.80
UPITNIK3 – Osobnost djeteta	.91	.71
UPITNIK4 – Obitelj	.73	.46
UPITNIK5 – Školovanje	.81	.63
UPITNIK6 – Vršnjaci	.82	.56

$p < .1\%$. Koeficijent determinacije, kao pokazatelj zajedničke varijance između dva navedena instrumenta, iznosi nešto više od 62% i upućuje na zaključak da se ovi instrumenti u velikoj mjeri podudaraju u svojim predmetima mjerenja. Kod Upitnika o rizičnim čimbenicima (F2) najveće korelacije postižu varijable internaliziranih oblika ponašanja i problema osobnosti, te škole i vršnjaka, a kod Liste provjere dječjeg ponašanja (F1) ponovno su eksternalizirani oblici ponašanja, prije svega delinkventno ponašanje i agresivnost, te problemi pozornosti.

Rasprava i zaključci

Rezultati ovog istraživanja sugeriraju da postoji statistički značajna povezanost između sva tri instrumenta obuhvaćena istraživanjem, odnosno, da je riječ o instrumentima koji u značajnoj mjeri procjenjuju identična područja rizika te da se rezultati postignuti na različitim instrumentima mogu smatrati međusobno kompatibilnima. Postoje zajedničke varijance kreću se od srednjih do visokih (najniže 45%, a najviše 67%) što ukazuje na visoke korelacije među instrumentima. Moguće je, stoga, pretpostaviti da se korištenjem samo jednog od ovih instrumenata ne bi izgubili značajni podaci o razinama i područjima rizika kod konkretnog djeteta ili skupine ispitanika. Primjena sva tri instrumenta, kod istog ispitanika / skupine, očekuje se, može donijeti određene informacije o specifičnim rizicima. Tako primjerice Bonta (2002) drži da je potrebno koristiti različite metode za procjenu rizika / potreba jer to može poboljšati prediktivnu valjanost procjene te se eventualna manjkavost jednog instrumenta može kompenzirati drugim instrumentom. I Hoge (2008) smatra da specifični opisi ponašanja mogu biti od velikog značaja u planiranju tretmana jer, primjerice, rizici i potrebe u relaciji su s određenim disfunkcionalnim ponašanjem (agresivne tendencije, impulzivnost), dok su neka druga ponašanja, poput anksioznosti i poremećaja pozornosti, vrlo značajna u planiranju tretmana.

Kako i sami autori upitnika UZORI/VS (Hoge, Andrews i Leischied, 2002) naglašavaju, njihov upitnik jest konstruiran za mlade u sukobu sa zakonom, dakle vrlo rizične mlade osobe, no on može predvidjeti i rizik od pojave i razvoja takvih ponašanja u budućnosti, pa stoga ima prediktivnu vrijednost, a to znači da je prihvatljiv i za mlade na niskoj razini rizičnosti. To potvrđuju i rezultati ovog istraživanja.

Upitnik o rizičnim čimbenicima diferencira rizike kod djeteta i u okruženju u odnosu na pojavu i

razvoj internaliziranih, odnosno, eksternaliziranih ponašanja. Prema autoru ovog instrumenta (Scholte, 1998), upitnik je, kao i prethodni, namijenjen procjeni vrlo širokog spektra rizika, pa je tako primjeren i za djecu kod koje su rizici prisutni samo u okruženju, ali i za one kod kojih već postoje značajni rizici i u ponašanju i u okruženju. Stoga ne čudi što ovaj instrument ima statistički značajne korelacije s ostala dva instrumenta korištena u ovom istraživanju.

Lista provjere dječjeg ponašanja (Achenbach, 2001) predviđena je za djecu i mlade od 12-18 godina kako bi se procijenili eventualni problemi u ponašanju i/ili emocijama u različitim životnim kontekstima. Svojim česticama dotiče sve značajne aspekte funkcioniranja djeteta u odnosu na njegovu najužu sredinu, obitelj, ali i odnose s vršnjacima, odraslim važnim osobama u školi i okruženju. To su potvrdili i rezultati ovog istraživanja kad je riječ o povezanosti s ostala dva instrumenta.

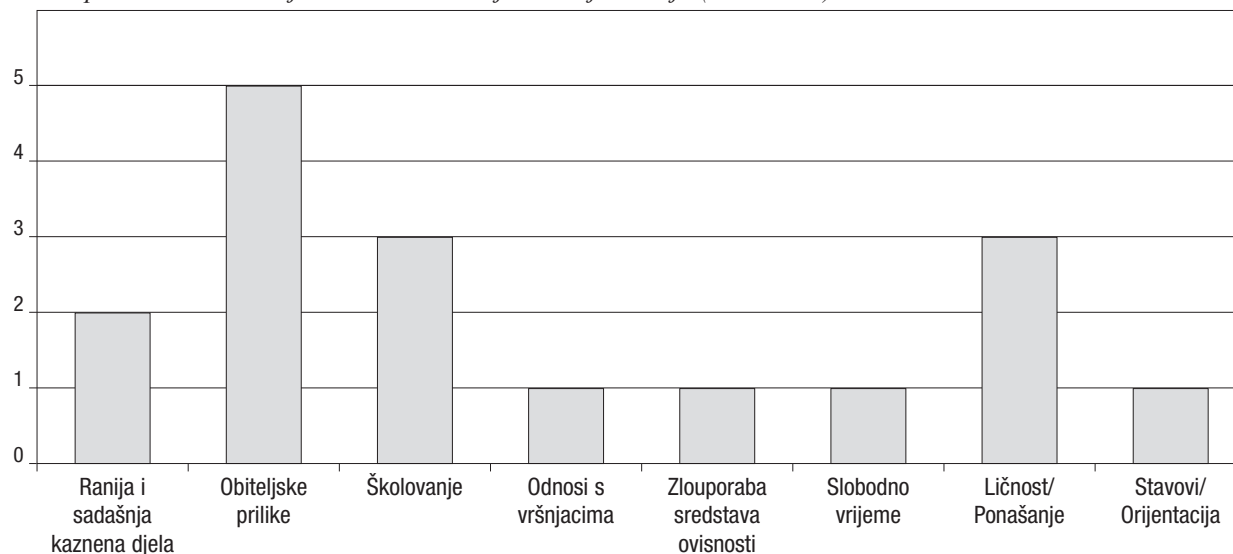
Kroz vrste intervencije (izvaninstitucionalne, poluinstitucionalne i institucionalne) omjeri i redoslijed varijabli samo se donekle razlikuju, pa je moguće zaključiti da se radi o konzistentnim instrumentima procjene.

Zaključci mogu biti dvojaki. S jedne strane, može se govoriti o visokoj povezanosti instrumenata za procjenu rizika / potreba te se može zaključiti da je moguće primijeniti bilo koji od ova tri instrumenta ako se želi procijeniti vrstu i razinu rizika / potreba djece i mladih. S druge strane, moguće je sugerirati procjenu rizika / potreba djece i mladih na sva tri instrumenta jer svaki od njih donosi i određene specifičnosti, no razina i područja rizika / potreba trebala bi biti konzistentna. Stoga je moguće preporučiti sva tri instrumenta i u svrhu provjere procjene rizika / potreba i primjerenije individualizacije intervencije, kao što je to moguće pratiti u primjeru koji slijedi.

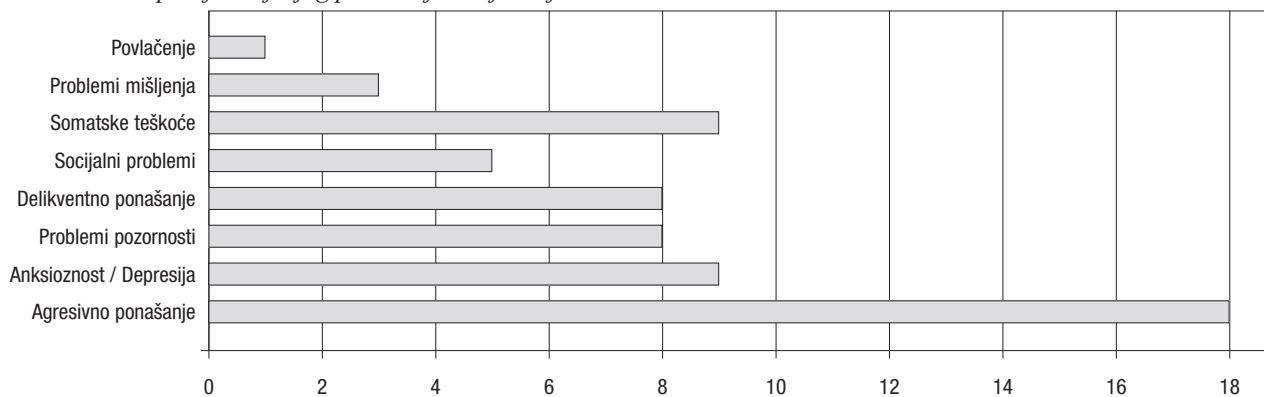
Primjer: *Prikaz rezultata procjene rizika za ispitanicu iz Odgojnog doma Bedekovčina (17 godina) na sva tri instrumenta*

Kako bi se valjano mogli sagledati rezultati procjene putem ovog instrumenta, prikazani u grafu 1., poslužiti će tablica 1. U njoj je vidljiv raspon rezultata putem kojih se određuje razina rizika.

Iz grafičkog prikaza i raspona rezultata za određivanje razine rizičnosti, vidljivo je kako je visoka razina rizika kod maloljetnice prisutna na području Obiteljskih prilika/Roditeljstva. Na većini područja (njih šest) prisutna je umjerena razina rizika. Područje Odnosa s vršnjacima procijenjeno je kao

Graf 1. Upitnik za određivanje razine intervencija/Vođenje slučaja (UZORI/VS)**Tablica 1.** Raspon rezultata za određivanje razine rizika na sumarnim varijablama

Sumarne varijable	Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije	Obiteljske prilike/Roditeljstvo	Školovanje/Zaposlenje	Odnosi s vršnjacima	Zluporaba sredstava ovisnosti	Slobodno vrijeme/Rekreacija	Ličnost/Ponašanje	Stavovi/Orijentacija
Broj čestica	5	6	7	4	5	3	7	5
Niska	0	0-2	0	0-1	0	0	0	0
Umjerena	1-2	3-4	1-3	2-3	1-2	1	1-4	1-3
Visoka	3-5	5-6	4-7	4	3-5	2-3	5-7	4-5

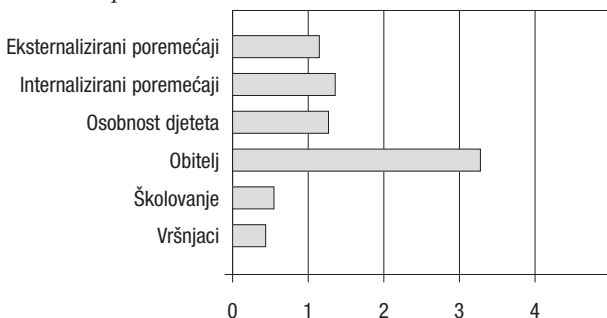
Graf 2. Lista provjere dječjeg ponašanja i osjećanja

nisko rizično. Sama visina razine rizika određenog područja upućuje na nužnost usmjeravanja tretmana. No, iako je većina područja kod maloljetnice procijenjena kao umjereno rizična, sam rezultat upućuje na zaključak da bi nekim od tih područja tijekom tretmana trebalo posvetiti veću pažnju. To se posebno odnosi na područje Školovanja i Ličnosti/Ponašanja gdje je rezultat smješten na gornjoj granici tog područja.

Kako je svrha instrumenta Liste provjere dječjeg ponašanja procjena emocionalnih i poremećaja ponašanja rezultati su prikazani kroz sindrome. Iz grafa 2. vidljivo je da se najviše procjene odnose

posebice na područje agresivnog, potom anksioznosti/depresije i somatskih poteškoća te delinkventnog i hiperaktivnog ponašanja.

Iz grafičkog prikaza rezultata prema Upitniku o rizičnim čimbenicima (graf 3), vidljivo je da prednjače rizici prisutni u obiteljskom okruženju, a zatim rizici prisutni na području ponašanja (i internaliziranih i eksternaliziranih). Kako se rezultati upitnika o rizičnim čimbenicima mogu jasno transformirati u kategorije koje ukazuju na nužnost poduzimanja intervencije, grafički prikaz ukazuju na sljedeće: rezultati na području obitelji ukazuju na jasnu prisutnost rizika te potrebno poduzimanje

Graf 3. *Upitnik o rizičnim čimbenicima*

intervencije, a rezultati u području ponašajnih poremećaja i osobnosti djeteta ukazuju na potrebitost djelovanja na prisutne rizike u okruženju i kod maloljetnice. Rezultat na području školovanja i vršnjaka upućuje na prisutnost niskog rizika.

Komentar

Rezultati dobiveni na sva tri upitnika za istu maloljetnicu u nekim su područjima više, a u nekima manje usklađeni. Visoki rizik na području obiteljskih prilika Upitnika za određivanje razine intervencije/vođenje slučaja je sukladan rezultatu na Upitniku o rizičnim čimbenicima gdje je područje obiteljskih prilika jednako procijenjeno kao najrizičnije područje. Jednako tako, oba upitnika upućuju na prisutan rizik na području osobnosti/ličnosti, te na nisku prisutnost rizika na području vršnjaka. Takva komplementarnost nije prisutna na području školovanja. Kao što je iz ove kratke usporedbe vidljivo, oba upitnika procjenjuju prisutan rizik u određenim područjima života osobe, odnosno oni su sveobuhvatni instrumenti procjene koji nastoje sintetizirati širok spektar informacija o prisutnim rizicima. Upitnik za određivanje razine intervencije/vođenje slučaja, kao i Upitnik o rizičnim čimbenicima, orijentirani su na procjenu rizika na određenim životnim područjima (primjerice, obitelj, škola, vršnjaci i dr.) te u osobnosti djeteta (ponašanje, stavovi, emocije) koji su u uskoj

relaciji s pojavom, kao i tretmanom poremećaja u ponašanju. Upitnik o rizičnim čimbenicima koristi Achenbachovu podjelu ponašanja na internalizirana i eksternalizirana. Oba instrumenta (CBCL i RFQ) imaju istu osnovu što je vidljivo i kroz dobivene rezultate. Upitnikom o rizičnim čimbenicima, vidljiva je prisutnost i eksternaliziranih i internaliziranih ponašanja, a Listom provjere dječjeg ponašanja, vidljiva je prisutnost agresivnog ponašanja (što spada u eksternalizirane probleme ponašanja) te anksioznosti/depresije (što spada u internalizirane probleme ponašanja). Iako se Upitnikom o rizičnim čimbenicima nešto veća rizičnost javlja u području internaliziranih poremećaja, a Listom provjere dječjeg ponašanja na području eksternaliziranih, kategorije nisu u potpunosti komparabilne. Lista provjere dječjeg ponašanja i Izvješće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata daju informacije isključivo o ponašajnim obrascima, te su spomenute kategorije ponašanja opisane s većim brojem varijabli. Obzirom da je to njihova specifičnost, rezultat ukazuje na prisutne somatske teškoće, što niti jedan drugi instrument ne mjeri.

Ono što je još zajedničko procjeni Upitnika za određivanje razine intervencija/Vođenje slučaja i Listi provjere dječjeg ponašanja, nije vidljivo iz naziva procijenjenog područja, već iz čestica koje ta područja mjere. Kod Liste provjere dječjeg ponašanja, rezultati ukazuju na prisutne probleme pozornosti. Područje ličnosti i školovanja sadrže čestice koje upućuju na te probleme, a rezultat ukazuju da su ti problemi identificirani kroz oba upitnika.

Kao što je i u zaključku navedeno, ovaj primjer ukazuje na činjenicu da postoje određene vrlo jasne korelacije u procjenama rizika na različitim instrumentima, ali isto tako i na činjenicu da svaki instrument donosi i neke specifične procjene i informacije. Koji instrument ili koju kombinaciju instrumenata upotrijebiti, ovisi o svrsi i namjeni procjene.

LITERATURA

- Achenbach, T.M. (2001): Copyright 2001 T.M. Achenbach University of Vermont, VT 05401-3456 HR-fant. 2003 (upitnik preuzet od Rudan. V. i sur., 2005).
- Bonta, J. (2002): Offender Risk Assessment- Guidelines for Selection and Use. *Criminal Justice and Behavior*, 29 (4), 355-379.
- Dobrić, V., Momirović, K., Gredelj, M., (1985): Quasicanonical relationships of variables in universal metric space, *Proceedings of 7th International Symposium "Computer at the University"*, 514.
- Farrington, D., Welsh, B.C. (2007): *Saving Children from a Life of Crime*. Oxford University Press. New York.
- Fraser, M.W. (2004): *Risk and resilience in childhood: An ecological perspective*. Washington, DC: NASW Press.
- Gredelj, M., Momirović, K., Dobrić, V., (1986): Some relations between canonical covariance analysis and principal component analysis, *Proceedings of 8th International Symposium "Computer at the University"*, 503.
- Grisso, T., Vincent, G., Seagrave, D. (2005): *Mental Helath Screening and Assessment in Juvenile Justice*. The Guilford Press. New York, London.
- Hoge, R.D. (2008): *Assessment in Juvenile Justice*. (U): Hoge, R.D., Guerra, N.G., Boxer, P. (ur): *Treting the Juvenile Offender*. The Gilford Press. New York, London.
- Hoge, R.D., Andrews, D.A. (2006): *Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI), User's Manual*. MHS. Toronto
- Hoge, R.D., Andrews, D.A., Leschild, A.W. (2002): *Youth Level of Service/Case Management Inventory*. MHS, Toronto.
- Loeber, R. (1990): Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency. *Clinical Psychology Review*, 10, 1 – 41.
- Loeber, R., Farrington, D.P. (2000): Young children who commit crime: epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions and policy implications. *Development and Psychopatology*. 12, 737 – 762.
- Marczyk, G.R., Heilbrun, K., Lander, T., DeMatteo, D. (2005): Juvenile decertification, Developing a model for classification and prediction. *Criminal Justice and Behavior*. 32 (3), 278 - 301.
- Mejovšek, M. (2008): *Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima*. Naklada Slap. Zagreb.
- Momirović, K., Dugić, D., (1986): A measure of association between two sets of variates, *Proceedings of 8th International Symposium "Computer at the University"*, 505.
- Nikolić, B. (1991): Neki modeli za rješavanje problema planiranja i kontrole transformacijskih procesa u primjeni kompjutera kod osoba s teškoćama socijalne integracije. *Defektologija*. 28 (1), 129-139.
- Nikolić, B. (1997): Povezanost dvaju skupova varijabli na temelju kanoničke analize kovarijanci, 5. znanstveni skup: *Rehabilitacija i inkluzija (sažeci)*, Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Schmidt, F., Hoge, R.D., Gomez, L. (2005): Reliability and Validity Analyses of the Youth Level of Service/Case Management Inventory. *Criminal Justice and Behaviour*. 32 (3), 329 – 344.
- Scholte, E.M. (1998): Psychosocial Risk Characteristics of Children in Welfare Programmes in Holland. *Childhood*. 5 (2), 185 - 205.
- Righthand, S., Prentky, R., KnightR., Carpenter, E., Jeffrey, E.H., Nangle, D. (2005): Factor structure and validation of the juvenile seks offender assessment protocol (J-SOAP). *Sex Abuse: A Journal of Research and Treatment*. 17 (1), 13 – 30
- Viljoen, J.L., Elkovitch, N., Scalora, M.J., Ullman, D. (2009): Assessment of reoffense risk in adolescents who have committed sexual offenses: Predictive validity of the ERASOR; PCL:YV, YLS/CMI and Static – 99. *Criminal Justice and Behavior*. 36 (10), 981 – 1000.
- Žizak, A., Koller – Trbović, N., Lebedina – Manzoni, M. (2001): *Od rizika do intervencija*. Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

COMPARISON OF RISK/NEED ASSESSMENT INSTRUMENTS FOR CHILDREN AND YOUTH

SUMMARY

The main aim of this paper is the determination of relations in assessment procedure for children and youth with risky behavior, measured with different risk assessment instruments. Following instruments are analyzed: Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI, Hoge, Andrews i Leschied, 2002.), Risk Factor Questionnaire (RFQ, Scholte, 1998.) and Child Behavior Checklist, (CBCL, Achenbach, 2001.) or Teacher Report Form (TRF, Achenbach, 2001.). The research was conducted on the sample of 836 children and youth at risk or with behavior disorders who were, at the time of the research, in one of treatment programs (institutional program, day treatment program or community treatment program). For the identification of correlations between sets of variables, queasy – canonical correlation was used. Results show that all queasy – canonical correlations are statistically significant on the 1% level of significance. In each analysis (in six of them) one significant queasy – canonical factor was isolated. Percentages of common variance indicate good correlations between the instruments (values are between 45% and 67%). On general level, it is possible to accept hypothesis about connection in risk/need assessments of children and youth at risk or with behavior disorders.

Keywords: *risk assessment instruments, children and youth at risk*